

بیان مسئله:

۱- پدیده قاچاق کالا و ارز معلول سیاست‌های اقتصادی و تجاری معیوب بوده و یکی از ریشه‌های اصلی آن وجود حاشیه سود اقتصادی بین تجارت مجاز و غیرمجاز است و متأسفانه با توجه به ضعف در اعمال سیاست‌های نظارتی و مالیاتی محصولات دخانی در کشورهای همجوار (عراق، افغانستان، پاکستان، امارات و ...)، محصولات دخانی تقلبی با قیمت‌های نازل‌تر از تولید داخل، بدون پرداخت مالیات و عوارض و با آسیب‌های جسمی به مراتب شدیدتر، قاچاق می‌شود.

۲- دخانیات همواره جزو کالاهای هدف مبارزه با قاچاق قرار داشته و راهبرد پیشگیری با از بین بردن منافع قاچاق و تلاش برای شفافیت عرضه در دستورکار قرار دارد. طرح رهگیری سیگار در سطح پاکت که نام ایران را به عنوان دومین کشور دنیا مطرح نموده، با همکاری دستگاه‌های ذیربط عملیاتی شده و کشفیات محصولات دخانی هر ساله روند افزایشی داشته است. برآورد قاچاق و تقلب محصولات دخانی بیش از ۵ هزار میلیارد تومان در سال است و به دلیل قابلیت تولید آسان کارگاهی تنباکوی معسل، حداقل ۵۰ درصد آن از طریق تولید غیرمجاز یا قاچاق تأمین می‌شود^۱ که وضعیت نامطلوب‌تری نسبت به سیگار دارد.

۳- آسیب شناسی وضعیت قاچاق دخانیات:

- ✓ ضعف فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغاتی در زمینه تبیین آثار سوء مصرف و کاهش مصرف آن
- ✓ کاهش سن مصرف کنندگان و افزایش گرایش بانوان به استعمال دخانیات
- ✓ گرایش مردم به مصرف سیگار قاچاق (بدون تصاویر هشداردهنده)
- ✓ بالا بودن هزینه‌های واردات و مشکلات ارزی (محصول نهایی / مواد اولیه و تجهیزات تولید)

^۱ طبق آخرین آمارهای مصوب مربوط به سال ۹۹، تولید سالانه سیگار در حدود ۵۶ میلیارد نخ و واردات آن صفر و قاچاق آن در حدود ۵ میلیارد نخ است. تولید سالانه تنباکوی معسل حدود ۵ هزار تن و مصرف آن در حدود ۱۰ هزار تن است و در مجموع ۵ هزار تن آن قاچاق می‌شود

- ✓ شبکه توزیع ناکارآمد و عدم ساماندهی سطح عرضه
- ✓ تفاوت نگاه متولیان به تولید سیگار در داخل کشور
- ✓ تنوع نشان های تجاری (برند) سیگار
- ✓ دسترسی آسان به کالای دخانی
- ✓ سازمان یافتگی قاچاق سیگار
- ✓ رسوب ترانزیت و ترانزیت برگشتی از عراق

۴- کشفیات سیگار طی ۹ ماهه ابتدایی سال جاری نسبت به سال قبل افزایش ۱۷۹ درصدی داشته و ارزشی بیش از ۴۳۷ میلیارد تومان داشته است. البته افزایش کشفیات اگرچه نشان دهنده اقدامات مناسب در بعد مقابله ای است اما به تنهایی مطلوب نظر نیست بلکه ایدئال آن است که با شفافیت و پیشگیری از قاچاق اساساً کشفیات نیز حداقل شود.

۵- در این شرایط در بخش رفاه و سلامت (بند ه تبصره ۱۷) لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ قید شده است: از ابتدای سال ۱۴۰۲ مبالغی به عنوان مالیات از تولیدکنندگان و واردکنندگان سیگار (به ازای هر نخ) و تنباکو (به ازای ۵۰ گرم) دریافت شود.^۲

۶- ضمن تأکید بر ضرورت افزایش سالیانه مالیات دخانیات که از طریق ابلاغ قانون مالیات بر ارزش افزوده در دستور کار قرار گرفته است، افزایش مضاعف مالیات در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ به نظر می رسد می بایست با بررسی های دقیقتر کارشناسی انجام شود تا منجر به کور شدن گره قاچاق و از بین رفتن تولید و تجارت قانونی خصوصاً تنباکوی معسل و جایگزینی دخانیات تقلبی قاچاق و تحمیل تهدید مضاعف به سلامت جامعه نشود.

۷- طبق بررسی جزئیات وصولی مالیات از صنایع دخانی طی ۴ سال قبل مشخص شده مبالغ پرداختی صنایع دخانی و اختصاص یافته به وزارت بهداشت و رقم اختصاصی به مبارزه با دخانیات نیازمند شفافسازی است و بیش از آن که افزایش درصد مالیات مطرح باشد، مسئله تعیین میزان و اصلاح علمی مکانیزم دریافت مالیات و نحوه هزینه کرد آن مطرح است.

۸- با اذعان به آسیب رسانی محصولات دخانی به سلامت جامعه، این صنعت نیز مانند سایر صنایع از گزند تقلب و قاچاق در امان نیست، علاوه بر تلاش برای کاهش مصرف که در برنامه جامع پیشگیری و مبارزه با قاچاق دخانیات (ابلاغی سال ۱۳۹۴) ستاد مبارزه با قاچاق نیز بر آن تأکید شده، می بایست کالای استاندارد نیز در کشور تأمین شود و نباید اینگونه القا شود که توجه و نظارت بر صنعت دخانیات که به تقاضای بیش از ۲۴ میلیون نفر^۳ پاسخ می دهد به منزله حمایت از استعمال دخانیات است. کما اینکه در تبصره ماده ۱۰۲ قانون برنامه پنجم توسعه، مجلس شورای اسلامی دولت را مکلف نموده اقدامات لازم مشتمل بر تأمین سیگار مشروط به تعهد به عدم واردات را به عمل آورد به نحوی که توازن تولید داخل با مصرف برقرار شود.

راهکارهای پیشنهادی:

۱- برنامه جامع پیشگیری و مبارزه با قاچاق محصولات دخانی از سال ۹۴ به تصویب اعضای ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق رسیده و در بخش های پیشگیری و مقابله ظرفیتهای مناسبی ایجاد نموده که حرکت بر آن مبنا می تواند موجب همگرایی هرچه بیشتر و ریشه کنی تجارت غیرقانونی این محصولات شود که راهبردهای ذیل را در بر می گیرد:

- کاهش مصرف دخانیات در کشور (راهبردهای شش گانه سازمان جهانی بهداشت)
- تبدیل ظرفیت قاچاق و واردات به تولید داخل (در شرایط وجود تقاضا)

^۲ به قیمت خرده فروشی هر نخ سیگار تولید داخل با نشان ایرانی مبلغ ۵۰۰ ریال، تولید داخل با نشان بین المللی ۱۰۰۰۰ ریال و هر بسته ۵۰ گرمی تنباکوی قلیان داخلی ۲۰۰۰۰۰ ریال به عنوان مالیات و هر نخ سیگار وارداتی مبلغ ۸۰۰۰۰ ریال و هر بسته ۵۰ گرمی تنباکوی قلیان وارداتی ۳۵۰۰۰۰ ریال به عنوان حقوق ورودی دریافت تا مطابق ردیف های این قانون برای بخش سلامت، ورزش همگانی و ورزش بانوان هزینه گردد. وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است مبالغ مذکور را از تولیدکنندگان و واردکنندگان دخانیات حسب مورد اخذ و به حساب درآمد عمومی موضوع ردیف ۱۱۰۵۱۵ جدول شماره ۵ این قانون واریز نماید.

^۳ ۳۰٪ مردان و ۱۰٪ بانوان مصرف کننده سیگار و ۳۰٪ مردان و زنان مصرف کننده قلیان هستند (مرکز تحقیقات کنترل دخانیات دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، ۱۴۰۱)

- مقابله با قاچاق سازمان یافته (عناصر اصلی شبکه‌های قاچاق سیگار پیش از مبادی تا سطح عرضه)

✓ **ضرورت افزایش همکاری بین المللی خصوصا در کشورهای حاشیه خلیج فارس برای اتخاذ سیاست‌های**

یکپارچه مالیاتی و قیمتی و شناسایی سرشبکه‌های قاچاق و جلوگیری از ارسال محصولات غیرمجاز به کشورهای

همسایه

- ساماندهی گردش کالای دخانی و اجرای طرح رهگیری در لایه های توزیع

- افزایش ریسک قاچاق سیگار

۲- با اولویت‌بخشی به راهبرد از صرفه خارج نمودن قاچاق که مورد تأکید فرمان رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) در مبارزه با قاچاق کالا و ارز قرار دارد، طبق مبانی علم اقتصاد درصد و نحوه اخذ مالیات این کالاها تعیین شود تا تکلیف مالایطاق بر تولیدکنندگان دخانیات تحمیل نشود. با توجه به سهم بسیار کمتر تنباکو در درآمدهای مالیاتی و سهولت تقلب و قاچاق و تولید زیرپله‌ای آن، در جزء هـ تبصره ۱۷ لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ نسبت به کاهش نرخ‌های مالیات تنباکو، توأم با تغییر مکانیزم و دریافت مالیات از مصرف‌کننده (با قیمت مصرف‌کننده) به جای تولیدکننده و واردکننده اقدام شود تا در مجموع ضمن افزایش وصولی مالیات و تأمین نظر دولت، تولید قانونی این اقلام از بین نرود و محصولات قاچاق و تقلبی جایگزین آن نشود.

مطالب تکمیلی که در صورت طرح پرسش راجع به مالیات دخانیات یا در صورت ضرورت قابل بحث است:

۱- اخذ مالیات سیگار به ازای هر نخ و مالیات تنباکو به ازای وزن، بدون در نظر گرفتن تفاوت قیمت انواع سیگار و تنباکو در نظر گرفته شده که منجر به اثر کمتر بر قیمت دخانیات گران و اثر بیشتر بر قیمت دخانیات ارزان می‌شود و در نهایت به از بین رفتن شفافیت تولید شرکت‌های کوچک و دخانیات ارزان و افزایش قاچاق و تقلب و فرار مالیاتی این گروه منجر می‌شود. لیکن **قانون دائمی مالیات بر ارزش افزوده سال ۱۴۰۰** با نگاه اقتصادی تدوین شده و مالیات را به صورت درصدی از ارزش دخانیات بیان نموده که منطقی بوده و وصول آن نیز برای دولت سهل‌تر از وصول عوارض سالیانه خاص و ایجاد ترتیبات جدید و موقت است.

۲- **بند پیشنهادی راهکاری برای حل مسئله اصلی یعنی دریافت مالیات با قیمت مصرف‌کننده به جای قیمت درب کارخانه ارائه نداده است.** در حالی که طبق مذاکرات انجام شده با پژوهشکده اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، با ارائه راهکار در این زمینه می‌توان وصولی مالیات را حداقل ۱۰۰٪ افزایش داد.

۳- در کشورهای پیشرو، تمرکز بر اخذ مالیات از مصرف‌کننده قرار گرفته تا کاهش مصرف محقق شود لیکن در لایحه مذکور تمرکز بر اخذ مالیات از تولیدکننده است که ضمن محقق نساختن هدف فوق، در تعارض با سیاست‌های تأمین داخلی کالاهاست.

۴- **تغییر قانون دائمی مالیات بر ارزش افزوده در قانون بودجه سالانه، شأن قانونگذاری و برنامه‌ریزی بلندمدت مجلس شورای اسلامی را از بین می‌برد و در تعارض با اصول ابلاغی تدوین بودجه سالانه است.**

۵- در نگاه بلند مدت، اساسا وابسته نمودن بودجه بهداشت و درمان به صنعت دخانیات در تعارض با سیاست‌های بهداشتی کاهش مصرف دخانیات است، چنانکه این راهبرد اتفاقا از سوی صنایع دخانیات در جهان پیشنهاد می‌شود تا با ایجاد بستر تضاد منافع، زمینه‌های توسعه و استمرار حیات این صنعت را فراهم نماید.